

אירועי ספורט בינלאומיים והשפעתם הכלכלית על המדינה המארחת

מאת: ערן אלישר

עד שנות השמונים אירוח אירועי ספורט המוניים ובין לאומיים היה בעיקר עניין של כבוד למדינה המארחת, הזדמנות להראות לעולם הישגים ספורטיביים, טכנולוגיים ותשתיתיים וגרר אחריו עלויות כספיות עצומות. נקודת המפנה הייתה באולימפיאדת לוס אנג'לס 1984 הנחשבת לאולימפיאדה הראשונה שהייתה באופן מובהק רווחית למדינה המארחת.

האירוע ולא נעלמת בטקס הנעילה. כל ההטבות תלויות ביכולתו של המארח לתכנן אותן ולהוציאן אל הפועל ביעילות בכל שלב במחזור החיים של האירוע. כך, לדוגמה, אחת המטרות של אירוח אולימפיאדת לונדון 2012 היא להשתמש במשחקים כדי לתמוך ולהאיץ את פיתוחו של מרכז כלכלי במזרח העיר.

הממלכה הבריטית אמנם עשויה לקצץ 50% מתקציב הספורט שלה במטרה לצמצם את הגירעון האדיר שצברה עקב המשבר הכלכלי, אך ההכנות למשחקים האולימפיים מתנהלות כסדרן, עם עמידה בלוחות הזמנים ובתקציבים. בשנתיים שנתרו עד לפתיחת המשחקים האולימפיים, יוצעו חוזים בסך 1.1 מיליארד דולר לעסקים קטנים בבריטניה - לפי הערכות הבנק הבריטי לויסד.

תקציב הועדה המארגנת הוא כ-3 מיליארד דולר, שמרביתם יגויסו במגזר הפרטי. בין נתוני החסות לאולימפיאדה אפשר למצוא את קוקה קולה, ויזה, BT, לויסד ו-BP.

סוגיה נוספת שנהפכת במהירות לרלבנטית כבר בשלב הערכת ההצעות לאירוח משחקים היא האבטחה. במרוצת השנים נעשו אירועים מעין אלה מטרה עבור מתקפות, שיבושים והפרעות מצד גורמים שונים. מגוון איומי האבטחה התרחבו, וכוללים כיום איומים לפיגועים בקנה מידה גדול. לפיכך, מדינות וערים מארחות חייבות להגדיל את השקעותיהן באמצעי האבטחה.

מאחורי היתרונות והאתגרים שמנינו מסתתרים סיכונים כלכליים רבים. אירוח האירוע דורש השקעה כלכלית אדירה. התחייבות הממשלות לוועד האולימפי או להתאחדות הכדורגל הבינלאומית לעמידה בלו"ז מאפשרת ניצול מצד הספקים, וגוררת את המדינות המארחות לחרוג מתקציב העלויות המתוכנן כדי לשמור על הגאווה הלאומית. מימון לא נכון לפרויקטים השונים וחסר שיתוף פעולה בין המגזר הפרטי לציבורי יכולים להזניק את מצבת החובות של המדינה המארחת - ע"ע אולימפיאדת אתונה. אי-ניצול המתקנים שנבנו במיוחד לאירוע, והוצאות התחזוקה השוטפות הנדרשות בגינם לאחר גמר האירוע, מוסיפים גם הם לסיכון הגלום באירוח. בהקשר זה נזכיר כי האירועים האחרונים ביוון אולי רומזים על העלות הכבדה שלא נאמר ההרסנית שגבו המשחקים.

לסיכום, אירועים גדולים יכולים להוות סיכון גדול, וכדי להשיג תוצאות מוצלחות

האם משתלם למדינה מתפתחת לארח אירוע גדול כמו מונדיאל?

אירוח אירועי ספורט ובידור גדולים כגון האולימפיאדה והמונדיאל נחשב לאטרקטיבי יותר ויותר בשווקים מתעוררים, וזאת כיוון שהדבר מאפשר להם לבנות השפעה, לזכות באמינות ובהכרה גלובלית ולשפר את הכלכלה המקומית. אירועים מסוג זה יכולים לשפר את מעמדה של המדינה או העיר המארחת, להקנות לה מעמד גלובלי וכן להאיץ את הכלכלה והפיתוח הפוליטי והחברתי בה.

על פי דו"ח שנערך על ידי פירמת ראיית החשבון והייעוץ Deloitte עולה כי מדינות וערים ובפרט אלו המשויות לשווקים המתעוררים, מבקשות לבדל את עצמן בכלכלה החדשה על ידי אירוח אירועי ענק שימקמו אותן בקדמת מרכז הבמה הגלובלית.

אירועים מרכזיים עשויים למנף את תחום התיירות, לשפר את התשתיות ולספק הזדמנות לשיפור מעמדו של המארח. אירוח של אירועים גלובליים עולה לראש סדר היום של ממשלות רבות ברחבי העולם מכיוון שהדבר מאפשר למדינה או לעיר לקדם במהירות קשת רחבה של נושאים ופעילויות אשר בדרך כלל דורשים זמן רב לקידום וכרוכים בבירוקרטיה ארוכה. כאשר עיני הקהל העולמי צופות, המארח נדרש לספק שירות ברמה ובאיכות גבוהות ביותר, דבר המספק תמריץ חזק וממשי לביצוע. על פי הדו"ח, נוסף על הפיתוח הכלכלי והחברתי, קיום אירוע גלובלי מייצר תועלת גם לטווח הארוך, ומאפשר למדינה או לעיר המארחת להאיץ את פיתוח התשתיות, לשפר את הדימוי הציבורי ולטפח שיתוף פעולה בין המגזר הציבורי, הפרטי והקהילה. קיום אירוע גלובלי שובר את המחסומים בין מפלגות פוליטיות, כמו גם בקרב רמות שונות של ממשל (לאומי, אזורי ומקומי), משפר את יעילות הממשל, ומספק הזדמנויות ליצירת רעיונות חדשים לשינוי התנהגויות קיימות ואימוץ רעיונות והתנהגויות חדשים כגון שמירה על איכות הסביבה, גיוון סביבתי ומעורבות חברתית.

הטבות אלה יכולות להוביל לשינוי משמעותי ולעצב מחדש את הקהילה, אך בהיעדר תוכנית מקיפה ויעילה המביאה בחשבון את כל שלבי מחזור החיים של האירוע, משלב טרום המכרז ועד השלבים שלאחר האירוע, הן גם יכולות להוות אתגר לא קטן עבור היזמים והספקים. היווצרות "מורשת אירוע" (ההטבות אשר נשארות למארח לאחר תום האירוע) מתחילה ברגע פרסום המכרז על אירוח

זה המקום להבדיל בין אירועי הפרימיום (שהם שניים בלבד: האולימפיאדה - המשחקים האולימפיים והמונדיאל - אליפות העולם בכדורגל), אירועי דרג שני כגון אולימפיאדת החורף, אליפות אירופה בכדורגל, המשחקים הפאן אמריקנים וכו', וכן אירועים דרג שלישי, אבל עדין בינלאומיים, בהם נכללת גם המכביה שלנו עם אלפי ספורטאים משתתפים - בהחלט מספר מכובד, רק שהמוניטין עקב אסון הגשר זקוק לשיקום.

ההערכות המקובלות בענף מדברות על רווח נקי לתמ"ג של כ-2 מיליארד דולר לאירועי דרג שני וכמה מאות מיליוני דולר לאירועי דרג שלישי. הגידול בתמ"ג עקב אירוח אירועי הפרימיום (אולימפיאדה ואליפות העולם בכדורגל) שונה מאד ממדינה למדינה ותלוי בגורמים רבים. אולם לא מדובר רק ברווח כספי, אולימפיאדת ברצלונה לדוגמה סייעה מבחינה כלכלית באיזון פיננסי אולם התנופה השיווקית, התיירותית ושדרוג התשתיות בעיר הפכה אותה מעיר ים תיכונית בינונית לאחד מיעדי התיירות המועדפים בעולם עוד שנים רבות לאחר סיום המשחקים.

מדינות שונות רואות באופנים שונים את הרווח מאירוח המשחקים, עם זאת מקובלים שני מודלים עיקריים, המיושמים בתמהילים שונים על פי רמת הפיתוח במדינה. האחד מתמקד בפיתוח התשתית (שדרוג נמלי תעופה, מלונות, כבישים ותחבורה וכו') ההנחה המרכזית על פי מודל זה היא כי כל מדינה רוצה לראות את תושביה ממשיכים ליהנות מהתשתיות שנבנו לקראת המשחקים עוד שנים רבות ושאליו לא יפכו "לפילים לבנים". המודל השני מתמקד מהרווח התיירותי וממתן שירותים.

ניתן לראות הבדלי גישה אלו באופן שבו ניגשו מדינות שונות לאירוח אירוע ספורט גדול. שוויץ שאירחה את אליפות אירופה בכדורגל לשנת 2008 ואוקראינה (שתארח את אותה אליפות בשנת 2012). שוויץ הכריזה בזמנו כי לא תקיים אף פרויקט תשתיתי גדול לקראת אירוח המשחקים. יתרה מזו- בשחצנות אירופאית שבעה ואופיינית הכריזה כי כל סידורי הביטחון באצטדיונים מספקים ולא יהיה בהם כל שדרוג לאור אירוח המשחקים. אוקראינה לעומת זאת הכריזה על פרויקט עצום בן 25 מיליארד דולר!!! לשדרוג שדות תעופה, מלונות, כבישים ואצטדיונים שחלקו ימומן על ידי הבנק האירופאי לפיתוח.

וארוכות טווח דרושים שיקול דעת מעמיק, ידע ותכנון מקדים מבוסס ויעיל. השאיפה לאירוח אירוע ענק, שיפיק את התועלת המרבית עבור המארח גם בטווח הארוך, דורשת חזון ברור ומחויבות מתמשכת, וזאת מתוך מטרה לקבל בסוף האירוע "ירושה" ולא רק מתקנים ותשתיות אשר יהיו שימושיים רק לאירוע עצמו.

לצורך קיום אירוע בסדר הגודל הזה תהיה המדינה חייבת להשתמש במגזר הפרטי לצורך מימון הקמה ותפעול המתקנים והתשתיות. שיתוף פעולה כזה אפשרי שיעשה בדרך של מיזמי BOT פרויקט שבו גורם פרטי או קונסורציום של חברות בונה ומתפעל תחת זיכיון ולבסוף מוסר את המיזם למדינה או לגורם שלישי. בינתיים ישראל לא יכולה לארח אירועים מסדר גודל של המונדיאל - אבל חברות ישראליות יכולות להרוויח מאירועים במקומות אחרים, ורצוי שהדבר יעשה.

לחברות אבטחה ישראליות מוניטין ידוע ברחבי העולם. ברוב אירועי הספורט הגדולים שנערכו לאחרונה השתתפו חברות ישראליות באבטחה עצמה, בייעוץ או באספקת טכנולוגיה ואמצעים משוכללים. כמו כן, לחברות הייטק ובמיוחד לאלה העוסקות בתקשורת, משמשים אירועים בסדר גודל כזה מעין חלון ראווה להצגת מוצריהן השונים ויכולתן באספקת פתרונות תקשורת. אין ספק כי חשיפת החברות לשוק העולמי, תוך כדי כך שנציגיהן מרוכזים במקום אחד, מאפשרת פריצת דרך גדולה לחברות מסוג זה.

לבסוף, חברות נדל"ן, תשתיות ובנייה ישראליות יכולות להשתלב בבנייה המסיבית של הכבישים, המלונות, האצטדיונים ושאר הפרויקטים שבהם הממשלה משקיעה משאבים אדירים.

החברות הישראליות עשויות לנצל את הקשרים שיצרו בשנים האחרונות, שבהן היו פורצות הדרך בשווקים המתעוררים ובמזרח אירופה. למשל, במשחקי היורו 2012 באוקראינה ובפולין בהשקעה הנאמדת ב־25 מיליארד דולר.

דוגמאות להשפעת אירועים על המדינה המארחת כמנוע לפיתוח וחיזוק הכלכלה והמדינה:

- קיבוע המדינה כיעד תיירותי לגיטימי ואטרקטיבי - לדוגמה, המונדיאל שנערך בגרמניה בשנת 2006 תחת הסיסמא "עשה לך חבר" ("time to make friends"), שינה את התפיסה של גרמניה כזרה ומנוכרת בקרב התיירים בעולם.
- חיזוק ההכרה של המדינה כחלק מהשוק הכלכלי העולמי - לדוגמה, המשחקים האולימפיים בבייג'ינג חיזקו את מעמדה של סין והסבירו לעולם מדוע סין כבר נתפסת כמעצמת על כלכלית.
- שיפור התשתיות - לדוגמה, המשחקים האולימפיים במינכן 1972 היו הכוח המניע לבניית מערכת רכבות תחתית אשר משמשות את הציבור עד היום הזה.
- שיפור כלכלי ארוך טווח - לדוגמה, האולימפיאדה בברצלונה 1992 יצרה פרויקטי תשתית כמו תחבורה, טלקומוניקציה ופיתוח מחדש של אזורים בעיר שפיתוחם הואץ לצורך הפיכתם למוקדי תיירות וכלכלה.

פוליטיקה וממשל:

- חיזוק וביסוס מעמד הממשלה והשלטון - לדוגמה, החלטת ה-NFL לחזור לניו-אורלינס ב-2006 נראית כהחלטת מפתח שנועדה להראות כי העיר השתקמה לחלוטין מנזקי ההוריקן "קטרינה". בברזיל, הנשיא לולה זכה

- לעדנה מחדשת וצמיחה בפופולאריות לאחר שהצליח למשוך למדינתו את המשחקים הפאן אמריקאים ב-2007, את המונדיאל ב-2014 ואת המשחקים האולימפיים ב-2016.
- הגברת הקונסנזוס ושיתוף הפעולה - לדוגמה האולימפיאדה בסידני 2000 חיזקה את שיתופי הפעולה במדינה ואיגדה ביחד מוסדות ציבוריים, עסקיים וממשלתיים ברמה הלאומית המחוזית והמקומית.
- ממשל יעיל יותר - לדוגמה, כחלק מההכנות לאולימפיאדת לונדון שתייער עבוד כשנתיים, חמישה מחוזות עובדים בשיתוף פעולה עם עיריית לונדון ובאינטגרציה מלאה לצורך הקמת הפארק האולימפי.

אוכלוסיה וביטחון:

- חיזוק הגאווה הלאומית והדימוי העצמי - לדוגמה, תושבי העיר ברצלונה, שעד המשחקים האולימפיים הייתה בצילה של מדריד לאורך עשורים רבים, השיגו שוויון והקבלה לתושבי מדריד בעקבות המשחקים האולימפיים שנערכו בעיר בשנת 1992.
- איכות חיים גבוהה יותר - לדוגמה, המשחקים בלונדון עתידים להפוך את המחוזות הנחשלים בלונדון למרכז כלכלי מתחדש בסטנדרטים של המאה ה-21.

האצת תהליכים ופרויקטים:

- משחקים אולימפיים בד"כ מסייעים בקידום ומינוף פרויקטים שבדרך כלל דורשים שנים רבות. כך למשל:
- בניית טרמינל 3 בשדה התעופה הבינ"ל בבייג'ינג שבסין, אשר נדרשו 4 שנים להקמתו הקפיץ את בייג'ינג ממדרגת במקום ה-30 בעולם ל-8 הראשונות בדירוג שדות התעופה.
- הרכבת התחתית במינכן נבנתה ב-5 שנים במקום פרק זמן ממוצע של 10-15 שנים בפרויקטים דומים.

הגדלת הסיכון הכלכלי:

- גידול במצבת החובות של המדינה המארחת.
- חריגה בתקציב ההוצאות המתוכנן תוך ניצול מצד הספקים.
- עלויות קבועות לאחזקת מתקנים שנותרים ללא שימוש בגמר האירוע - פילים לבנים.